

Constantin Săvulescu: Bogomilismul la noi. Gruparea a secolului al IV-lea

ritate pusă în pericol de mahomedanizarea Bosniei și a celei mai mari părți a populației albaneze, iar pe de altă parte, mijloace de dirijare a vieții acestora în direcția unei rezistențe anti-turcești, susținută de conștiința națională hrănită din amintirea gloriei Serbiei feudale. Viața maselor populare bulgare, a cărei feudalitate a fost în întregime distrusă ori asimilată de către turci, s-a dezvoltat în alte condiții istorice, politice, sociale și culturale. Biserica oficială, șubrezită până în temelii de bogomilism, a căzut, în urma cuceririi turcești, sub conducerea clerului grecesc al patriarhiei constantinopolitane, ce cocheta cu turcii. Această nouă conducere a ortodoxiei bulgare nu a putut și nici nu a avut intenția să cultive, așa cum a făcut biserica ortodoxă sârbească, transmisiunile literare feudale. De aceea viața spirituală a maselor populare bulgare a continuat să evolueze în direcția trasată de bogomilism, care atinsese în sec. XIV o dezvoltare atât de puternică și de primejdioasă societății feudale, încât aceasta trebuise să reacționeze violent la 1350, cu puțin înaintea catastrofei finale a statului feudal.

Bogomilismului și mentalității bogomilice potrivnice lumii feudale și culturii sale i se datorește, așadar, atât lipsa transmisiunilor feudale din folclorul epic bulgar, cât și viziunea negativă în care este prezentat singurul personaj feudal bulgar, al cărui nume, legat de catastrofa finală a țaratului, a putut și a trebuit să se conserve în memoria epică a maselor populare.

§ 2. Origina bogomilică a colindului laic. Colindele, a căror eflorescență bulgară nu-și are pereche decât la români, constituie a doua contribuție bogomilică în dezvoltarea și configurarea epice populare din sudul Dunării.

Este incontestabil că toate limbile slave cunosc astăzi termenul *kolęda*¹ (pol. *kolęda*, rus. *koljada* etc.) cu înțelesul legat de sărbătorile creștine de iarnă. Totuși, acest termen avea, în cele mai vechi atestări, datînd din sec. XI (Euchologium Sinaiticum) sensul «Neujahr»². Evoluția către sensurile legate de sărbătoarea Crăciunului este deci un fenomen semantic mai nou și este specific slavilor de sud. Într-adevăr, pe cînd celelalte limbi slave au extins întrebuintarea termenului *kolęda* la întregul ciclu al sărbătorilor de iarnă, creștine, limba bulgară deosebește *koleda* de «*popova koleda*»³ — prăznuirea Bobotezei — a cărei sărbătorire fusese epurată de bogomili, fiindcă nu recunoșteau pe Ioan Botezătorul.

Festivitățile populare din vremea Crăciunului sînt probabil mai vechi decât bogomilismul, dar sensul specific dobîndit de termenii care provin din latinescul *calendae* (prima zi a lunii) la bulgari și la români pare să arate că acele festivități dobîndiseră la bogomili o importanță și un rost cultural pe care nu le avuseseră în cadrul ortodox. Într-adevăr, pe cînd în limbile romanice derivatele termenului latin *calendae* își conservă înțelesul inițial de «prima zi a lunii», el are un sens special, legat de sărbătorile Crăciunului, ca în bulgară, numai în romînă și în... provençală. În provençală «calendor» are înțeles de «Weihnachten», iar «faire calendo» înseamnă «célébrer la veille de Noël par une collation»; «aubado de calendo» = «concerts nocturnes que des troupes de musiciens donnaient autrefois dans les rues de Marseille pendant les 4 semaines qui précèdent la Noël». «Calandreja» înseamnă, în sfîrșit, «se réjouir, se donner du bon temps, s'amuser comme on s'amuse aux fêtes de la Noël»⁴.

¹ E. Berneker, *Slavische etymologische Wörterbuch*, I, Heidelberg, 1908-1913, p. 544.

² *Ibidem*.

³ N. Gherov, *Речник на български език*, I, s.v.

⁴ Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920, p. 15-23.